між мнемонічним простором (Пантеонами героїв), цивілізаційною належністю, культурними комунікаціями та соціальною мережею суспільства. При цьому, суттєво зростає захищеність отриманих результатів від політичних маніпуляцій, які досить поширені у студіях пам'яті, особливо в умовах агресії.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-667-9-20

ІСТОРІЯ ЧИ ІСТОРИЧНИЙ ФЕЙК? ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В ЗВО

Мельник О. В.
кандидат історичних наук, доцент
Національний університет «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна

Актуальність теми зумовлена поступовою деградацією системи викладання історії в сучасному інформаційному світі. Тому і пошук виходу з цієї ситуації повинен бути налаштований як на осмислення ситуації, причин кризи та можливостей виходу, так і на нові шаблі історичної реальності.

В першу чергу зауважити, що сучасна викладання з її певними установами в системі історичних дисциплін значно погіршила розвиток історичних напрямків в системі підготовці істориків та істориків-вчителів. Скорочення часу на навчальні дисципліни, зосередження на тестових завданнях, завантаження викладача надмірними паперовими документами та інше, значно ускладнили основу національної історичної освіти, а саме в першу чергу діалог вчитель-учень. Фактично, випускники історичних факультетів університетів не можуть знайти собі роботу за спеціальністю бо багато з інституцій історичного профілю, як то інститут історії чи інститут археології та інші, просто обмеженні у фінансуванні від державних структур, а система грантів, як правило спрямовується на "глобальні питання", як то гендерна історія або рівність сексуальних меншин чи то локальна історія. "В фокус дослідження потрапили розмаїття життєвих світів й індивідуальних траєкторій, які традиційно вважалися другорядними чи периферійними. Вплив цих змін на характер наукової раціональності виявився, зокрема, у виокремленні напряму – локальної історії" [1].

По-друге, в системі європейських досліджень домінують напрями глобальних історичних подій, а історії країн трактуються як "локал історії" тобто місцеві історії, що призводить до мінімізації ролі місцевих національних історичних шкіл [2]. Фактично українській історик в лещатах глобальної історії та локальної історії, а також фейкових інформаційних потоків, які сприяють негативному ставленню до історичних процесів.

Так, створення та діяльність державних Інститутів національної пам'яті інколи використовується для радикальної зміни історичної свідомості на фоні історичних трагедій народу. Цей заклад у Польщі, як і ЗМІ, стає вигідним інформаційним ресурсом на який впливають російські інформаційні боти, щодо для поширення ідей правих партій, які намагаючись використати певні білі плями історії або сфальсифіковані данні просто працюють над створенням образу ворога, для подальшої підготовки війн між сучасними союзниками. "Російська пропаганда використовує термін «Волинська різанина» та маніпулятивну лексику з метою травмувати польське суспільство та відновити історичні образи [3].

Тому, необхідно також зазначити, що сучасні популістсько-тоталітарні режими використовують інтернет-ресуси для змінення чи фальсифікації історичних подій та створення власних фейкових та синкретичних схем історичного розвитку, що поєднують різні старі імперські, радянські та сучасні наративи, фактично знищуючі реальність в головах тих хто користується Інтернетом. Так, в сучасній російській федерації було створено картину"образ ворога" до якого зараховано Україну та українців.

Таким чином, проблеми сучасної історії та її викладання можна пов'язати і зі штучним інтелектом, втручання, якого можуть створити альтернативну реальність на замовлення користувача і фактично знищити чи поставити під сумнів не тільки історичні факти але й сфальсифікувати їх для потреб певних груп та особистостей, яким це вигідно.

Першої ластівкою цього процесу в РФ слід назвати "Теорію нової хронології в росії", яка практично підірвала історичні факти, фейковими фактами "великої імперії руських від Москви до Китаю". Сумніви в історичних подіях, а потім і їх перегляд для певної групи можновладців призводять до змін історичної свідомості та пам'яті цілих народів. «Нова хронологія" повинна виправдати старі схеми євразійства, тому що «російська національна самосвідомість, не може змириться з такою реальністю сьогоднішнього дня, як розвал СРСР. "… будь-які прагнення України до незалежності розглядаються як зрада «спільного минулого» та «нормальних» стосунків між двома народами» [4].

Колись це називали "партійність літератури" чи суб'єктивність історичних досліджень. Але сучасна "валова система зміни історичних знань" підриває реальність та готує нові війни. "Людина-споживач",

не мислить в звичній інтелектуальній системі координат, йому потрібна певна актуально-розважальна інформація для відпочинку думок (нереальний світ), а тому його зомбування та маніпуляції ЗМІ та ШІ дозволяє грати свідомістю, як необхідно, тим чи іншим лідерам країн чи партій. Так, за допомогою масового вкидання негативної фейкової інформації з російських бото-ферм відбулася маніпуляція свідомістю громадян Польщі з метою посилення антиукраїнських поглядів через "волинську різанину" частиною цього є фальсифіковані росією документів НКВД, МГБ вкинуті в польській інфопростір. Фальсифікація числа жертв не підтверджена тривалими розкопками в Україні, але поширюються цифри, які не відповідають реальності [5].

Таким чином, в кожній сучасній демократичній державі необхідно в першу чергу посилити викладання національної історії, враховуючи всі сучасні можливості відстояти істину. А не виключати курс "історія України та укр. культури" з навчального процесу на рівні МОНу та місцевих ЗВО, як це вже сталося в цьому році.

Курс національної історії необхідно наповнити елементами критичного і історичного мислення, що повинно стати основою викладання історії.

В університетах і педагогічних закладах посилити такі спеціалізації, як педагогіка, ввести спеціальність або спеціалізацію істориків "Історична аналітика та історичне джерелознавство в сучасному інформаційному просторі", мабуть більшість українських істориків пам'ятають, що КДБ СРСР постійно запрошувало саме істориків до керівництва аналітичними відділами. Також необхідно, виробити національну програму розвитку історичних досліджень та підтримки академічних історичних закладів.

Грантові та загальні програми глобальних досліджень, що не стосуються національної історії та української державності повинні мати низький пріоритет перед дослідженнями історичної аналітики та історично-інформаційного джерелознавства.

Без загальних принципів демократії, національно-історичного, етнологічного та археологічного минулого не можливе вироблення конкретно-історичного мислення випускників ЗВО України та їх внесок в подальший розвиток історичних досліджень.

Література:

1. Зіневич Н. Локальна історія: виклики і перспективи / Наталія Зіневич. *Регіональна історія України*. Збірник наукових статей. Київ, 2010. Вип. 4. С. 27.
2. Колесник І. Ґлобальна історія як квест для українських істориків. *Український історичний журнал*. 2021. № 5. С. 143. URL: https://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2021_5_14 (дата звернення: 13.09.2026).
3. Шурхало Д. 80-і роковини Волинської трагедії: що заважає українсько-польському історичному порозумінню / Дмитро Шурхало. *Радіо Свобода*. 2023. 11 лип. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/volyns%CA%B9ka-trahediya-80-rokovyny/32498490.html (дата звернення: 13.09.2026).
4. Мовенко С. О. Російські пропагандистські наративи як інструмент впливу на міжнародний імідж України. *Регіональні студії*. 2026. Вип. 45. С. 71–77. URL: https://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/45/13.pdf (дата звернення: 13.09.2026).
5. Новак В., Свирида Р. «На сьогодні ми не маємо точної цифри»: що кажуть українські та польські дослідники про жертв Волинської трагедії / Вадим Новак, Роман Свирида. *Суспільне Новини. Рівне*. 2024. 11 жовт. URL: https://suspilne.media/rivne/856115-na-sogodni-mi-ne-maemo-tocnoi-cifri-so-kazut-ukrainski-ta-polski-doslidniki-pro-zertv-volinskoi-tragedii/ (дата звернення: 13.09.2026).

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-667-9-21

КОЛОНІАЛІЗМ ТА ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ЩОДО ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ІСТОРІЇ АЗІЇ ТА АФРИКИ

Мєлєкєсцев К. І.
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та археології
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна

Поняття колоніалізму, постколоніалізму та деколонізації традиційно пов’язуються передусім з історією європейських імперій та їхніх володінь в Азії й Африці. В українському історичному та суспільно-політичному просторі ці категорії також мають тривалу традицію, однак